

ГОРДАНА ДРАГИН
(Нови Сад)

ЛИНГВОГЕОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД ПОСЛЕАКЦЕНАТСКИХ ДУЖИНА У ВОЈВОДИНИ (I)

1. У раду¹ ће се посматрати бачки, сремски и говори Баната шумадијско-војвођанског дијалекта.² Велики број изоглоса (око 30) у Војводини спаја северну и западну Бачку и западни Срем са кикиндском говорном зоном у Банату (његов северни део) као и југоисток Бачке и исток Срема са тамишком зоном (средњи део Баната). Ове

¹ После завршеног посла на грађи за монографију *Банайски говори шумадијско-војвођанског дијалекта* колега Бошњаковић и ја прихватили смо предлог професора Ивића да попунимо *празнине* у студијама које се баве осталим деловима Војводине. У знак поштовања и велике захвалности професору Павлу Ивићу настојаћу да овим прилогом, бар донекле, испуним дато обећање.

² За говор Бачке користила сам грађу из књиге Ивана Поповића *Говор Госпођинаца у свейлостји бачких говора као целине*, Београд, САНУ, књ. 21, 1968, стр. 248, студије Љиљане Недељков *Прозодијске особине села Каћа*, Београд, СДЗБ, XXX, 1984, стр. 89, рада Марије Шпис *Фонолошки опис говора Парага*, Београд, СДЗБ, XXXVII, 1991, стр. 66, свога рада *Рајшарска и површарска терминологија Шајкашке*, Београд, СДЗБ, XXXVII, 1991, стр. 85 као и из своје необјављене грађе са терена јужне Шајкашке. За говоре Срема посматрала сам грађу Берислава М. Николића из рада *Сремски говор*, Београд, СДЗБ, књ. XIV, 1964, стр. 209 и студије Павла Ивића *Две акценциолошке новосији из Срема*, Из српскохрватске дијалектологије, Избрани огледи III, Ниш, Просвета, 1991, стр. 18. Примере из Баната узела сам из монографије Павла Ивића, Жарка Бошњаковића и Гордане Драгин, *Банайски говори шумадијско-војвођанског дијалекта (прва књига: увод и фонетизам)*, Београд, СДЗБ, XL, 1994, стр. 419. (Ова монографија обилује примерима које сам, најчешће, узимала само селективно.) Узимала сам у обзир и разматрања Павла Ивића из његовог необјављеног дипломског рада под насловом *О говорима Банаша*. Бачке и сремске примере узимала сам и из *Збирке дијалектолошких текстових из Војводине* Невенке Секулић (Београд, СДЗБ, књ. XXVII, 1981, стр. 194), рада Жарка Бошњаковића *Дијалекатски текстови из Срема и Банаша*, Нови Сад, ППЈ, 21, 1985, стр. 12, из рада *Фонолошки опис говора Моровића*, Н. Сад, ЗММСФЛ, XL/2, стр. 14, Марије Тулум и необјављене збирке дијалекатских текстова из Руме Љиљане Суботић.

изоглосе предвајају Војводину на северозападни и југоисточни ареал.³ Покушаћу картографски да прикажем важније изофоне.⁴

Питање неакцентованих дужина спада у најинтересантније проблеме војвођанске дијалектологије, пре свега зато што су готово сви говори Војводине захваћени општом тенденцијом губљења дужина иза акцената.

Ово неуједначено чување квантитета иза акцента у Војводини упућује на прелазност њених говора у односу на западније, херцеговачке, који добро чувају ове дужине, и на јужније, косовско-ресавске, који за то не знају. Западну Бачку и западни Срем јаче је запљуснуо херцеговачки талас насељавања, а на истоку била је јача струја са косовско-ресавског терена.⁵ Не треба пренебрегнути ни суседовање Бачке и Баната са севера са мађарским језиком, који има квантитетске опозиције у свим положајима, односно са румунским, са истока, чији прозодијски систем не познаје квантитет.⁶ Ове чињенице објашњавају радикалније укидање квантитета иза акцента у нашим говорима што се иде више на исток.⁷

2. Гласовни чиниоци који утичу на појаву или изостанак дужине иза акцента јесу следећи:⁸

1) место дужине у речи, тј. на ултими скраћивање има више замах него у унутрашњости речи,

2) гласовни састав слога (ако је крајњи) — на отвореној ултими дужина се слабије чува него на затвореној;

³ О овоме в. Ивић et al. 1997: 473.

⁴ Словне скраћенице које на карти представљају имена села јесу: А — Арадац, Б — Бегеч, БА — Банатско Аранђелово, Бк — Биково, Бт — Батајница, БП — Бачка Паланка, Бш — Башаид, Бг — Белегиш, Бк — Беркасово, Бљ — Бољевци, Вр — Врдник, Гл — Голубинци, Г — Госпођинци, Д — Дeroње, Дб — Добрица, Доб — Добановци, Ђ — Ђала, Ж — Жабаљ, Жт — Житиште, Зм — Земун, З — Зрењанин, Ит — Итебеј, Ј — Јазак, ЈТ — Јаша Томић, К — Каћ, Ки — Кикинда, Ко — Конак, Л — Лединци, Лћ — Лаћарак, Ме — Меленци, Мо — Мокрин, Мр — Мартинци, Мш — Моноштор, Мћ — Моровић, Нш — Нештин, НБ — Нови Бечеј, НС — Нови Сланкамен, НМ — Ново Милошево, Пг — Параге, П — Пачир, Пл — Платичево, Р — Рума, Рв — Равно, Сн — Санад, Снт — Сента, Сф — Сефкерин, Сб — Србобран, Смб — Сомбор, СЦ — Српска Црња, Ст — Стапар, СБ — Стари Бановци, Т — Томашевац, Тр — Турија, Ф — Фаркажин, Цп — Црепаја, Чл — Чалма, Чн — Чента, Ч — Чуруг, Чћ — Черевих.

⁵ О томе в. Поповић 1968: 29.

⁶ О утицају румунског и мађарског језика на тенденцију јачег скраћивања постакцентатских дужина в. Ивић et al. 1997: 476–478.

⁷ О овоме в. Николић 1964: 214, 227 и 371, Поповић 1968: 29 и 95, Ивић et al 1994: 115.

⁸ Ивић et al. 1994: 95.

3) квантитет претходног слога — скраћивање је радикалније иза дужине него иза краткоће;

4) тонска природа претходног слога — дужина се пре скраћује ако јој непосредно претходи силазни акценат.

Ради се, заправо, о тенденцији уклањања квантитета са крајњег слога у речи као и о избегавању нагомилавања дужина. (В. Ивић et al. 1994: 95). Ако се узме у обзир и чињеница да је у новоштокавском тон слога непосредно иза узлазног акцента виши од тона у осталим слоговима јасан је и утицај чиниоца под бројем 4. Ако се томе дода да је до новоштокавског преношења дужина иза узлазног акцента носила акценатски удар постаје јасно зашто је данас у том положају дужина најотпорнија.

Генерацијска припадност је и овде често одговорна за чување, односно, губљење дужина иза акцента. Скраћивање послеакценатског квантитета је процес који траје и оставља за собом видне резултате. Млађа (градска и сеоска) популација свој изговор прво *коригује* уклањањем дуге неакцентоване прозодеме. Све три поменуте монографије доносе грађу из почетка педесетих година и прецизно бележе квантитетске опозиције после акцента. Врло је вероватно да би се данас, пола века касније, у истим селима, осетила (знатна?) разлика.⁹

Мора се узети у обзир и говорни темпо. Ако је он спорији, дужина има више шанси да се одржи и обрнуто.

Реченична интонација¹⁰, као и близина градских центара, такође, условљава утирање квантитетских опозиција у слогу иза акцента.

Судбина првобитно дугог слога иза акцента може бити тројака:

- 1) или се он скраћује,
- 2) или остаје нескраћен,

⁹ О уклањању дуге неакцентоване прозодеме међу млађом популацијом в. у раду Драгољуба Петровића *Фонетика* (93), објављеног у књизи *Српски језик на крају века* под редакцијом Милорада Радовановића, Београд, Институт за српски језик САНУ, Службени гласник, 1996, стр. 201.

¹⁰ Позивајући се на рад Павла Ивића и Илсе Лехисте, *Прилози истраживању фонетике и фонолошке природе акцената у савременом српскохрватском језику II* (Зборник за филологију и лингвистику VIII, Н. Сад, Матица српска, 1965, 99–111) Марија Шпис констатује: „Дужење кратког (= послетоничног) слога изразитије је у речима крајње нефиналне клаузе, него у онима на крају реченице.“ (Шпис 1991: 573). Ауторка наводи даље да се у говору Парага неакцентована дужина изазвана реченичном интонацијом јавља у финалном положају у реченици и у позицији кратке нефиналне паузе, тј. испред зареза и две тачке. Пошто се ради о факултативним и секундарним дужинама које се могу срести и у другим деловима Војводине, нећу их посматрати као дистинктивне за говор у којем су забележене.

3) или се у изговору једном скраћује, а други пут не (појава факултативне дужине).

Фонолошки и морфолошки услови (појединачно или комбиновано) одређују да ли ћемо имати дужину, краткоћу или факултативну дужину у неком примеру.

У грађи, пре свега из Баната и Шајкашке, наилазила сам и на примере са факултативном дужином и полудужином. Факултативни изговор дужине посматрам као факултативно остварену квантитетску опозицију, а полудужину као оказионалну варијанту дужине. Оба феномена обавезна су у процесу скраћивања дужина који има пуног замаха у посматраним говорима.

Исто тако, треба имати у виду и да се дужина лакше губи ако је удаљенија од акцента, тј. да се од две дужине губи она која није непосредно иза акцента (нпр.: *кòсòм*, *мàрамом* и *сѝдòлѝца*).

3. У циљу прецизнијег прегледа квантитета иза акцента користимо се цифрама којима се означава положај неакцентоване дужине у речи¹¹:

- 1) иза неузлазне дужине у отвореном крајњем слогу (*мáзѝ*),
- 2) иза неузлазне дужине у затвореном крајњем слогу (*рáднѝк*),
- 3) иза неузлазне дужине у унутрашњем слогу (*рáднѝци*),
- 4) иза ´ акцента у отвореном крајњем слогу (*ѝрѝѝ*),
- 5) иза ´ акцента у затвореном крајњем слогу (*ѝрѝѝм*),
- 6) иза ´ акцента у унутрашњем слогу (*сѝáвáње*),
- 7) иза неузлазне краткоће у отвореном крајњем слогу (*вѝдѝ*),
- 8) иза неузлазне краткоће у затвореном крајњем слогу (*òблáк*),
- 9) иза неузлазне краткоће у унутрашњем слогу (*òблáка*),
- 10) иза ` у отвореном крајњем слогу (*сèдѝ*),
- 11) иза ` у затвореном крајњем слогу (*јѝнáк*),
- 12) иза ` у унутрашњем слогу (*òвèдѝка*).

ДУЖИНА У ОТВОРЕНОМ КРАЈЊЕМ СЛОГУ

Отворена ултима најподложнија је скраћивању (в. горе).¹²

4. Положај 1

а) $\hat{\sim} - > \hat{\sim} \sim$: *сѝрам лáмѝѝ* Доб Пг, *без мáјкѝ* Ж Г Ч Пг, *брáђá* Ф Ки, *гáздá* Ит, *шѝсѝѝ длáкá* Гл, *ѝѝно бѝљá* Ж, *òвáдес кѝлá* Р Мо Сн,

¹¹ Ивић et al. 1994: 97.

¹² О овоме в. Николић 1964: 228–9, Поповић 1968: 79, 80 и Ивић et al. 1994: 98.

крава Пг, *кућа* Ж Г Ч Пг, *места* Ч Г Ч Пг, *рага* Ж Г Ч Пг, *слава* Г, *њене* Гсг Ф, *њев* Пг, *бели шећер* Сн, *бели* Пг, *беле гаће* Мо, *војно* Пг, *дољна осовина* Чл, *жуће дџанке* Мћ, *затње време* Чл, *затњи уџи* Чр, *зимње* Ф, *зимско доба* (често)¹³, *леви* Ки Сн, *јарно* Пг, *стаји* Гпл Пг, *целу ноћ* Чр, *црни лук* (свуда у Срему), *црна кафа* Ки, *црне косе* Мо, *јрви* Мо Пг, *шести* Мо Пг, *шест* дџанара Ж, *бџа* Бш, *веже* Р, *враћ* Пг, *гаће* Бш, *гур* Р, *дави* Т, *дође* Доб Р Т СК Ж Пг, *дува* Пг, *јави* Доб, *јавља* Ит, *каже* Ф Пг, *крене* Пг, *куји* Р Вр, *љуби* Пг, *ључи* Мо, *мора* Гл Пг, *нађе* (свуда у Срему), *нема* НС, *ићи* Ил Пг, *јрича* Пг, *јружа* Ж, *ради* Гл, *руча* Пг, *сади* Км, *сјава* Доб Гл Пг, *чува* Пг, *вичу* Пг, *дођу* (свуда Срему) Ф СК Пг, *кажу* Пг, *нађу* Пг, *раде* Пг, *ране* Ж, *скрче* Ж, *сркну* Пг, *вук* К Ж Г Ч, *скрјо* Ђ, *шук* Вр НБ;

б) – – > – ^: *затругарка* К, *јрошкиња* К, *каршиња* К, *лађица* К Ж Г Ч, *надничарка* К Ж Ч,¹⁴ *надничара* К Ж Г Ч, *надничарки* К Ж Г Ч, *испои иенџера ко девојке* Сф Мо, *авић* Гпл К, *алина* К, *ајосило* К, *бабица* К, *бџуза* Чћ, *биџера* К, *букава* К, *вишања* Бш К, *вџака* К, *иџи дојна* Гл Р, *чејрдез дојна* Бђ Мр, *грудава* К, *груменова* К, *гусака* Гл К, *гуслара* К, *дџара* Р, *шес дџара* Гл, *ђуџуричара* К, *седамнајсти џада* Гл, *ис касарне* Р, *аренди* К, *бележника* Мо, *из бџуза* Чр, *ждребади* К, *зецова* К, *јасала* К, *јушара* Гл Р, *кандила* К, *каршица* К Ж Ч Г, *кџица* К, *кџилов* Бт, *крџаваца* К Ж Г Ч, *крџица* К Ж Г Ч, *крушак* К Ж Г Ч, *лакиова* К Ж Г Ч, *лејава* К Ж Г Ч, *једес лишара* Р, *чешир мџеца* Р, *мџака* Бш, *мџица* К, *мџољака* К, *мџиара* К Ж Г Ч, *осам недеља* Вр,¹⁵ *неколко недеља* Р, *седам недеља* Р, *дџиња* К, *дџанка* К, *мало дџа* К Ж Г Ч, *јџама* К Ж Г Ч, *јџова* Мр, *јџуричара* К Ж Г Ч, *јџишли* К Ж Г Ч, *јџака* Ф К, *рашаља* К, *седала* К Ж Г Ч, *следовања* Вр, *смџава* К, *снџова* Л Чр, *срџака* К, *било је дни* *сидлиц* Ж, *шикава* К Ж, *рџова* Чр Бт, *шџиња* К Ж Ч, *седам хиљада* Гл, *џаровања* К, *џиџанки* К Ж Г Ч, *ђушак* К Ж, *чеџака* К, *од чџош* Вр, *биџгала* СК, *биџића* К, *бџова* К, *брадавџа* К, *брезобразниџа* К, *ваљушак* Ф, *виљушак* К, *винограда* Вр Ск, *брез гаћа* Ф, *граџичара* К, *девојка* Ит СК К, *чеџи-иџи девојџица* Р, *брез делова* Ј Ж Ч Г, *дџанова/дџанова* К, *из Добановаца* Доб, *дрџова* К, *Ерџевки* К, *лубџица* К, *лубџичара* К, *Миланке* Ј, *миџева* Ј, *моџвила* К, *најоличара* К Ж,

¹³ У Николићевој студији јави се понекад уз пункт ова одредница без прецизног територијалног одређења као и свуда, што упућује на максималну територијалну заступљеност.

¹⁴ В. шта се о овим акцентатским ликовима каже у Недељков 1984: 295.

¹⁵ Уз овај акцентатски лик Николић, као равноправну, даје и варијанту са две послеакцентатске дужине (*осам недеља*).

Банáһāнá К, бéсōвá К, бубáлицá К, Врднiчāнá Ј, зáглáвáкá К, закéрáлá К, заминорáвāнá К, Лéдинāцá Ј, Лiчāнá К, нáлiчјá К, нáмеснiкá К, iрéзимeнáкá К Ж, рáскршiћá К, рiшōвá К, сáшōвá Ј, брéз сōницá Сн, чéснiцá К Гл, ис Пáлáнкé Пг, од iуiушкé А, из црквé К Пг, Црнóгóркé Пг, iрiлiкá Ј,¹⁶ iрднoсáцá К, рeзáнчiћá К Ж Г Ч, сkáкáлiшицá К, iр-кáлiшицá К, од сiрáнé iсiшáшá Доб, учишéльицá К Ж Г Ч, чéсiшицá К, шáрáмiдвiћá К, вeчéрњи К, вóднiчкá кáсáрнá Мћ, вóлōвскá кó-лá Чл, гáздiнскi Гл, из гáздiнскé кyћe Гл, гoсiдoйнскi Ит, грчáнскy сiшáницу Мћ, дóмáћи К, jéсéњи К Ж Г Ч, дiрoшiшáјнó Пг, iдкóјнá Пг, рáйiарскi Пг, свéчáрску СЦ, сéвэрни К Ж Г Ч, сeљáчкy Пг, сирóшiњ-скi Гл, сiшáйнскi двóр Л Мр, iуирвiнi кyйус Мо, ирeйáјскi Ф, iшiнáј-сiшé гóдинe Бш, дeвeшi К Ж Г Ч, дeсeшi К Ж Г Ч, jедáнáјсiшó Ј К Ж Г Ч, чeшeршi Пг, дóбiвá А, донeсiвá Цп, зáшвáрá Пг, извэрнé Доб, изглé-дá Вр, издáјe Пг, изићe Вр, кyкyрeчé Ф, нe мрси Т, нe илáћá Пг, нe ски-дá Пг, óкрeнe Доб Р, óкрeћe Ит Сф Мо, дiрáльá Гл, дiрскá Пг, iдзнáјe Гл Л Чр, iднáшá Пг, iдiрскá Вр, рáзглéдá Пг, iзáјми З, iшiшe НС, зá-бáвiдy Бш, зáвршe Пг, извáдe Чл, iмáдy (често у Срему), кyйyјeдy К Ж Г Ч, нe знáдy Мо, нe iшyжy Ит, дiслyжe Пг, iдзнáјy Чр, iривáшe Пг, сiрeмáдy Л Чр, сiрeмидy Бт Чр Чл, iвáшy Мр Сф З, iшeкнeдy Чр, обy-кó Гл, одрáсiшó Пг;

в) " - - > " ~ ~ : гóдiнá Р, iмáдy (често у Срему),¹⁷ лéбōвá ЈТ, дрáјá Т, вóћáкá Ит, гóдiнá Ит Сф Т Сф Бш, крáјцáрá Сф, дóбiјeдy ЈТ, нóсидy Дб Т, скyйидy Т;

г) ^ - - > ^ ~ ~ : брáвáцá Чл, вáљáкá СК, врáбáцá Ј, седáмдeс мeшáрá Бђ, Кáрлōвцá К, кривáцá Бђ, лáнáцá Мћ Т Ф Бш СК, мáлáцá Ж Г, Нeмáцá Бљ Бт Ж Г Ч, iрáвáцá К Ж Г Ч, рáдiнá Ж Г Ч, свiрáцá Ит, Србáљá СК, чвáрáкá Вр Ж Г Ч, члáнáкá Мр, зидáни Мћ, дóћeдy Р, кáжeдyСф СК, кyидy СК, нeмáдy Т, рáдидy Гл, чyвáдy Сф;

д) ` - - - > ` - ~ ~ : iмá свóгá iуiрáвнiкá Гл, арeндáшōрá К, Дáлмáшiнáцá Ф, кóмáрáцá Ј, черeс кóмáрáцá З, мyшкáрáцá Р, нáвијy-шáкá К, óсiрвáцá К, iдчeшáкá К, зáвáривáдy Сф, извáдидy Бт, нáни-жeдy Т, ицјучeдy Т, ирeскáчeдy Т, ирóмeнeдy СК, рáзбiјáдy Гл, iвá-шидy Доб, усiшiњáвáдy Гл.

Одвојено се могу посматрати вокативи типа *Бóрō* Ит Ж Г, *Сéјō* Ит, *Пáјō* Ит Ж, *Нáдō* Ит Ч, где се не ради о старој вокалној дужини (наставачког -о) већ о експресивном дужењу ултима у довикивању. И у примерима *двeсiшó* СК, *iшiшiшó* НБ СК Ит Г, *шeсiшó* Сн Ч Г сложене чувају, делимично, аутохтони акценат својих сраслих делова.

¹⁶ О природи овог акцента в. Ивић 1991: 285.

¹⁷ Ово су варијантни облици са *iшi гóдiнá, iмáдy*.

5. Положај 4

а) код *Аце* Мо, из *баишће* Ф, из *бригаде* Снт, *шејка* Бўле Мћ, *Ва-се* Г, осим *војске* Ф Мо, из *војске* Вр, *деда Миће* Мћ, *голубова* Ф, *дрва* Р, до *йочейка* зиме Доб, *бојџи се золье* К, од *Лазе* Г, код *Љубе* Ф, *Пере* Ки, *који йоје* Пг, од *ше йўје* Р, *роде* Ж, *руке* Пг, *беле свиле* К, *снаге* Пг, *оји Соче* Мћ, са *сйране* Р Мћ З Г Пг Б, *Томе* Г, *йма ираве* БП, *иу-ге* Пг, *иза Чике* Мћ, *бичади* Бш, *бомбона* Гл, *вода* Б, *виногради* Доб Чр Нш, *гавранова* Чр, са *грана* Ж, *гушиића* (свуда у Срему), *дана* Мћ Г, *дарова* Мр, *йейнџ шеснџс душа* Доб Р, *зецова* Ит, *јабланова* Нш, *Јевреја* Р, *керова* Мћ, *колача* Пг, *коња* Л Чр Чћ Г Снт, *дванџс крсџа* Сф, *крсџа* Чл Л Чћ, *кружакова* Мћ, *Мацара* Р, *седамнџс месеци* Вр, *момака* Бт Л Чр Р, *нога* Ж Б, *без ногу* Доб Ж, *нумери* Бљ Л Чр, *обичаја* Л, *оваца* Гл, *оџаца* Чр, *йачића* (свуда у Срему), *иланина* СК, *йешикура* Ж Пг, *йрасџа* (свуда у Срему), *йилића* (свуда у Срему), *йўйи* Г, *саџи* Г, *свайова* Мћ, *свиња* Мћ Нш Б, *сестара* Мћ, *синова* Бт Бћ Ј Сф Г Б, *случаева* Л Бк, *сноја* Доб Чр, *Срба* Р, *сви сйрана* БП, *судова* Л Чр, од *ћебади* К, *ћилимова* Нш, *ћурића* (свуда у Срему), *фаџи* Ки Г, *Хрваџа* Р, *од оне сйране* Пл Нш, *чојорева* Бт, *Шваба* Р, *шешира* Мћ, *Шокаца* Чр, *бели* Гпл СК, *леји камџња* Гпл Т, *цели месец* Ит, *врџи* Р Г Пг, *вришџи* Ж, *врше* Р, *гледи* Г, *даје* Доб Чр, *дрџи* Мо, *жџиви* Р Мћ Г Пг, *киџи* Бш, *мири* Мћ, *мрзи* Г, *оврше* Ж, *йасе* Р, *йири* Пг, *йлеви* Ж, *йригледи* НБ, *расџе* Вр, *сече* Сб, *ириџи* Р, *ћуџи* Мћ Г Ч Сб, *украде* Доб, *цврчи* Ит, *цури* Ж, *шџени* К, *врџу* Сн, *врџу* Сф, *вўку* Т Ж Г Б, *гледе* (често у Срему) Г, *гледу* Ки, *даду* Бк Мћ Пг Б, *дају* Чр, *довўку* Ф, *дрџу* Ки, *знаду* Пг, *краду* Пг, *йасу* Г, *йодвикџву* СК, *ошўку* Пг, *сџку* Ф Ки Мо, *сиасу* Бћ, *иресу* Г, *иўку* Мћ Г Пг, *бўкно* Г, *вико* Ф, *дарџво* Гл, *завџо* Б, *избџаво* Пг, *исџисо* Пг, *казо* Ф СЦ Р НС Г Пг, *маџно* Ф, *моро* Бг Вр Мћ НБ Г, *надо* Мћ, *огрџо* Бк, *окрџено* Бг, *йисо* Пг, *йоказо* НМ, *йосрџо* Гл, *йродаво* СК, *йромџено* ЈТ Ки, *йричо* Мћ, *ручо* Г, *ужџиво* Г, *чуво* НБ;

б) *бразде* Ст, *главе* Ст, од *чейрнџс дана* Р, *зимџе* Ст, *йакџиџи* *керме* Мћ, *кўме* Мћ, *код мајке* Мћ, *майўре* Ст, *йивџе* Ст, *ранџе* Пг, *Савџе* Мћ, *шејка* *Сйојџе* Мћ, *Труље* Мћ, *ишрўдлџе* Мћ, *браова* Пл, *бўва* Смб, *вагона* П, *йдиџреба* *војске* Лћ, *врсџа* П, *гласова* Ст, *дана* Р Мћ Пг, *дасакџа* Смб, *душа* Д, *земаља* Мћ, *зецевџа* Мћ Бк, *зечевџа* Пл, *јџџа* Ст, *квадраџиџа* Ст, *колача* Лћ Пг Сц, *колџга* Смб, *конаца* Пг, *крмака* Д, *крсџа* Бк, *куржакова* Сц, *куржџи* Д, *леђџа* Смб, *људџи* Мћ Д Сц Ст П, *код мајке* Мћ, *заробљеника* Мћ, *колача* Мћ, *комада* Мћ, *месеци* Д, *милијона* Пг, *краџи ногу* Мр, *одликовања* Смб, *йари* Ст, *йерсона* Ст, до *йџџа* Сц, *йешикура* Гпл Мћ, *йовереника* П, *сџио* *йўџа* мћ, *рџчи* Сц Ст, *салаџа* Ст, *саџиџи* Д Мћ, *свечара* Мћ Пг, *Сџлџе* *Вармеђине* Лћ, *сестара* Мћ, *свиња*

Пг Д Мћ, *сино́ва* Д, *сла̑и́киша̑* Д, *код дру́ги слуга̑* Лћ, *снаја̑* П, *сноја̑* Бк, *снегов̑а* Бк, *срес̑та̑ва̑* П, *ша̑ни́ра̑* Гпл Лћ, *ћилимов̑а* Мр, *суда̑* Пг, *уја̑ци* СЦ П, *у́ста̑* Ст, *фудбалера̑* Сц, *зрна̑сти хране̑* Гл, *Хрва̑ти̑а̑* Мћ, *цвети́ов̑а* Мр, *цига́ра̑* Мћ, *иле̑шени цре̑ва̑* Сц, *о-це̑на̑* Мћ, *ма̑снȇ со̑де̑* Пг, *цр̑ни̑* Ст, *овр̑ше̑* Д, *сече̑* Ст, *си̑асе̑* Бк, *ћу̑ши̑* Ст, *вр̑ше̑* Ст, *вуче̑* Мћ, *гле̑ди̑* Пл Чр Мр Чл, *да̑де̑* Мр Мћ Бк, *жи̑ви̑* Ст, *зна̑де̑* Мћ, *навуче̑* Мћ, *озе̑бе̑* Мћ, *си̑асе̑* Бк, *ћу̑ши̑* Мћ, *вр̑шу̑* Лћ, *гле̑де̑* Мр Ст, *да̑ду̑* Нш, *да̑ју̑* Чл, *жи̑ве̑* Ст, *зна̑ду̑* (свуда у Срему), *не сме̑ду̑* Ст, *и̑асу̑* Лћ, *шу̑ку̑* Мћ, *и̑е̑шо̑* Б Р, *окру̑го̑* БП, *ви̑ко̑* Пг Д, *дари̑во̑* Тр, *ди̑ро̑* Сб Б, *забра̑ни̑во̑* Б, *зайи̑со̑* Смб, *зайи̑шо̑* Сб, *изви̑на̑во̑* Пг, *изгле̑до̑* Г, *ка̑зо̑* Гл Мћ Смб П Тр, *ко̑ши̑шо̑* Лћ, *кре̑но̑* Б, *кр̑чо̑* Тр, *мо̑ро̑* Мћ, *на̑и̑со̑* Пг, *одва̑ло̑* Тр, *оку̑и̑ро̑* Пг, *и̑исо̑* Сб, *и̑и̑шо̑* Лћ, *ила̑ћо̑* Лћ Сб, *и̑о̑и̑со̑* Пг, *и̑осма̑и̑ро̑* Пг, *и̑оце̑ни̑во̑* Мћ, *и̑редви̑ћо̑* Мћ, *и̑ро̑и̑ери̑во̑* Мћ, *и̑ри̑чо̑* Рв, *и̑ро̑ме̑но̑* Сб, *и̑ро̑бо̑* Сб, *рас̑и̑а̑ро̑* Гл, *ру̑чо̑* Пг, *сти̑ра̑до̑* Мћ, *фани̑та̑зи̑ро̑* Сц.

6. Положај 7

а) " - > " ~: *код ба̑бе̑* Мћ, *не̑мам бри̑ге̑* Пг, *код Ве̑ре̑* Мћ, *у мог де̑де̑* Ф, *код де̑де̑* Пг, *код ку̑ће̑* Мћ, *и̑до̑ла ли̑и̑ри̑е̑* Мћ, *код ма̑ме̑* Мћ, *до и̑ле̑ве̑* Мћ Ф, *ре̑и̑е̑* Мћ, *од и̑е̑ти̑ке̑* Мћ, *две̑ и̑и̑не̑* Иг, *но̑гу̑* Гпл Бћ Мћ, *не̑ки̑* Мћ Пг, *на̑ши̑* Пг, *сва̑ки̑* Пг, *Ба̑дњи̑ да̑н* Т, *бџ̑ји̑* Пг, *ве̑со̑* Гл, *же̑нски̑* Мо, *кра̑и̑ки̑* но̑гу̑ Л, *и̑ра̑ви̑* (свуда у Срему) *сри̑ски̑* СК Пг, *бо̑љи̑* Сн Пг, *ве̑ћи̑* Мо Пг, *ви̑ше̑* Мћ, *да̑ље̑* Пг, *дуж̑е̑* Пг, *жу̑ће̑* СК, *ме̑кше̑* Мћ, *мла̑ћи̑* Пг, *ле̑ичи̑* Ки, *ле̑иче̑* НБ, *ле̑и̑ше̑* Пг, *дру̑ги̑* Ф Мо Мћ, *дру̑го̑* Мћ, *и̑ре̑ће̑* Мћ, *и̑ре̑ћу̑* Ки, *ба̑ци̑* Пл, *бе̑ре̑* Доб Бт Вр Чр, *бри̑је̑* Нш, *ви̑ди̑* Мћ, *ви̑си̑* Доб, *во̑ле̑* Т Сф Ф, *вра̑ћа̑* Доб, *гле̑да̑* Бт Чр Пг, *де̑не̑* Ж, *де̑ре̑* Гл, *за̑зре̑* БА, *р̑кће̑* Чр Л Чћ, *и̑гра̑* Пг, *и̑ма̑* Доб Гл НС, *је̑де̑* Доб Гл, *ко̑и̑а̑* (свуда у Срему), *ко̑си̑* Р Ж, *ку̑ва̑* Пг, *ле̑гне̑* Бћ Вр Чр Чћ, *ме̑ће̑* Гл Ж, *мо̑же̑* Бг Р Мћ, *но̑си̑* Бш, *и̑а̑да̑* Пг, *и̑а̑дне̑* Ж, *и̑е̑ва̑* Гл Сф, *и̑ла̑че̑* Вр, *и̑дчне̑* Ж, *и̑у̑кне̑* Мћ, *и̑у̑ца̑* Пг, *ро̑ди̑* Доб, *се̑дне̑* Бт Пл Чћ Мћ, *се̑ћа̑* Пг, *си̑и̑а̑* Ж, *си̑са̑* Доб Р, *ско̑чи̑* НМ Мћ, *сла̑би̑* Пг, *сре̑ће̑* Мћ, *сти̑ане̑* Гл, *и̑е̑ра̑* Ж Пг, *и̑ре̑ба̑* Ж, *хр̑же̑* БА, *чи̑сти̑и̑* Мћ, *чу̑је̑* Пг, *ша̑и̑ће̑* БА, *бе̑ру̑* Доб Чр, *во̑ле̑* Вр, *га̑зе̑* Лћ, *де̑ну̑* К Ж, *де̑ру̑* Мћ, *зна̑ју̑* Бљ Доб Чћ Мћ, *и̑гру̑* Ф, *и̑ду̑* Бљ Бт Мр Мћ, *и̑и̑и̑у̑* Мћ, *ко̑се̑* М, *ле̑гну̑* Бћ, *ме̑и̑ну̑* Доб, *но̑се̑* Ж, *и̑ра̑ве̑* Мћ, *и̑и̑љу̑* Л Чр, *бе̑же̑* Пг, *ви̑ксо̑* Р, *гле̑до̑* Пг, *и̑зно̑* Мћ, *ку̑во̑* Мћ, *ла̑го̑* Гл, *ле̑жо̑* Пг, *мо̑го̑* Р НС, *о̑бро̑* НМ, *о̑дно̑* Гл НС, *о̑ро̑* Бш, *и̑р̑до̑* Пг, *се̑јо̑* Ф, *се̑ко̑* Ф, *ски̑но̑* Р К Ж Ч Г, *сла̑го̑* Мо, *см̑и̑јо̑* Мћ, *си̑и̑го̑* Р, *и̑ре̑бо̑* Бг, *у̑зо̑* Вр Лћ, *ко̑лко̑* Мћ, *и̑до̑лко̑* Мћ, *о̑нда̑* Гл;

згра̑де̑ Мћ, *и̑до̑ла ки̑ле̑* Пг, *и̑е̑и̑ ли̑и̑ри̑и̑* Пг, *и̑сти̑е̑* Гл, *и̑сти̑о̑* Пг, *му̑шкȏ* Пг, *не̑ки̑* Пг, *не̑ко̑* Пг, *и̑р̑о̑и̑ле̑ го̑дине̑* Пг, *и̑до̑лке̑* Пг, *и̑до̑лко̑* Пг, *бо̑ље̑* Мћ, *дру̑ге̑* Пг, *дру̑го̑* Пг, *ви̑ди̑* Гл Мћ Пг, *и̑ма̑* Р Вр, *је̑де̑* Пг, *ко̑и̑а̑* Бк, *ку̑и̑и̑* Пг, *ме̑ше̑* Лћ, *о̑де̑* Пг, *и̑у̑ца̑/и̑у̑ца̑* БП, *и̑у̑ца̑* Лћ, *се̑дне̑* Пг, *се̑је̑/се̑је̑*

Гл, сий̄а Вр, ср̄ећ̄е Мћ, ш̄р̄еб̄а Пг, ч̄ек̄а Лћ, д̄ај̄у Мћ, д̄д̄у Пг, ил̄а̄ч̄у Пг, ӣд̄зв̄о Пг, ӣр̄ед̄о Лћ, ӯз̄о Лћ, д̄нд̄а Гл Лћ Пг, д̄д̄кл̄е Пг.¹⁸

б) " ~ - > " ~ ~: ба̄лег̄е ЈТ, осамд̄есе̄и и ш̄рӣ г̄д̄дин̄е Зм, две̄ г̄д̄дин̄е Доб, ш̄рин̄ај̄сте̄ г̄д̄дин̄е Р, г̄д̄дин̄е Ј, ӣма̄ д̄е̄ӣел̄не̄ Гл, од̄ за̄ов̄е̄ Пг, ма̄ӣтер̄е̄ Мћ, Па̄зов̄е̄ Мћ, не̄ма̄ ӣд̄ӣреб̄е̄ Пг, ко̄ӣ с̄ӣа̄нӣце̄ СК, и сӯ-ве̄ фл̄е̄кӣце̄ Доб, б̄д̄жӣј̄ Мћ, в̄е̄лӣкӣ Пг, кра̄в̄љӣӣ Ф, ӣа̄ор̄ск̄е̄ Пг, ио̄-љо̄ӣр̄ив̄ред̄нӣ Пг, с̄ӣа̄ра̄ч̄к̄ӣ БА, д̄ба̄д̄в̄е̄ СК, в̄е̄рӯј̄е̄ НМ Пг, на̄бӣј̄е̄ Мћ, не̄ ид̄е̄ Пг, ӣд̄ӣј̄е̄ Вр Мр, са̄крӣј̄е̄ Пг, ӯшӣј̄е̄ Ки, гл̄е̄да̄ј̄у Ж, д̄д̄бӣј̄у Пг, к̄ӯва̄ј̄у Пг, к̄ӯца̄ј̄у Пг, ӣа̄кӯј̄у Мћ, ӣд̄крӣј̄у Мћ, ӣд̄ӣј̄у Бг, ӣӯца̄ј̄у Мћ, с̄ӣр̄е̄ма̄ј̄у Бг Л Чр Мр Чл, ӣв̄ра̄ј̄у Мћ, д̄д̄ӣрӣно̄ Мћ, к̄ӯй̄ов̄о Пг, ӣр̄е̄о̄ӣш̄о̄ Ф, с̄ӣа̄нов̄о Пг, ш̄ко̄лов̄о Мћ, до̄ ӯвеч̄е̄ Доб.

в) \ ~ - > \ ~ ~: ко̄д̄ ба̄б̄е̄ Мћ, ӣз̄ ба̄њ̄е̄ Пг, ӣрӣко̄ ба̄р̄е̄ Мо, ӣз̄ Бос̄не̄ Пг, до̄ га̄лӣј̄е̄ Вр, ӣма̄ ел̄ек̄т̄рӣча̄р̄а̄ Гл, зӯбач̄е̄ К Ж Г Ч, од̄ ко̄ле-б̄е̄ Доб, ӣс̄ коч̄ин̄е̄ Ф, ок̄о̄ кра̄в̄е̄ НМ, кӯруз̄д̄вин̄е̄ Гл, ко̄ӣ кӯћ̄е̄ Пг П, ко̄д̄ кӯћ̄е̄ Пг, ко̄д̄ ма̄м̄е̄ Пг, ӯ Не̄мач̄к̄у Пг, од̄ ӣа̄ӣрӣк̄е̄ Мћ, ӣӯнӣ ӣра̄ши-не̄ Гл, ӣз̄ Рум̄е̄ Мћ, ӣз̄ шко̄ле̄ Пг, њ̄е̄гов̄е̄ Ме НМ, ко̄д̄ на̄ӣш̄е̄ Мћ, б̄д̄-ж̄ӣш̄нӣ Ки, в̄е̄лӣкӣ д̄ар̄ Чр, да̄на̄ӣш̄њ̄е̄ Ф, др̄в̄енӣ Л, д̄е̄бел̄а̄ Л, д̄е̄бел̄ӯ Мћ, д̄убо̄к̄е̄ НМ, д̄убо̄к̄о̄ Чл Пг, д̄ӯгач̄к̄е̄ Чл, мо̄мач̄к̄а̄ Л, не̄мач̄к̄а̄ д̄е̄ца̄ Пг, ӣе̄чен̄о̄ Пг Снт, ӯ ӣред̄њ̄ӯ с̄д̄бу Пг, св̄е̄кр̄ов̄ска̄ ча̄с̄тӣ Л, ӯзанӣ кра̄ј̄ Чл, ш̄иро̄к̄е̄ га̄ће̄ Мћ, вес̄е̄лӣј̄у Пг, с̄ӣа̄рӣј̄у Пг, д̄о̄нес̄е̄ Бт Чр Мћ, за̄-ш̄ек̄не̄ Бћ, ӣз̄бав̄ӣ Мћ Сб, ка̄лем̄ӣ Вр, на̄ден̄е̄ Пг Мш, на̄мӣрӯј̄е̄ Р, на̄-ӣрав̄ӣ Мћ, не̄ бер̄е̄ Бт, не̄ бид̄е̄ Ф НБ, не̄ вид̄ӣ Р, не̄ вол̄е̄ Мћ, не̄ кос̄ӣ К, не̄ ӣер̄е̄ Чр, не̄ се̄ћа̄ Пг, не̄ ш̄реб̄а̄ Пг, д̄бер̄е̄ Доб Бт Пл Вр Сб, до̄ко̄ӣа̄ Ф Бш Пг, д̄ӣер̄е̄ Мр, д̄о̄стӣан̄е̄ Ж, д̄ӣш̄им̄а̄ Мћ, д̄ӣш̄кин̄е̄ Ж Г Ч, ӣдо̄мо̄г̄не̄ Доб, ӣд̄сва̄ћа̄ Пг, ӣд̄сис̄а̄ БА, ӣд̄ӣш̄ар̄ӣ Вр, ӣд̄ша̄љ̄е̄ Р, ӣр̄д̄ӣад̄не̄ Ж, ӯва̄ӣш̄ӣ Бт Пл Мћ, ӯвод̄ӣ Гл, ӯдар̄ӣ Ф, ӯзор̄е̄ Пг, ӯмор̄ӣ Мћ, ӯс̄та̄ј̄е̄ Пг, ӯш̄ек̄не̄ Доб Л, ба̄ца̄ј̄у Ж, ӣма̄ј̄у Пг, ко̄ӣа̄ј̄у Доб Бт Р Вр Мр Чл, не̄ сме̄ј̄у Мћ, д̄бер̄ӯ Бћ Бк, ок̄д̄ӣа̄ј̄у Бт Чл, д̄ӣер̄ӯ Бљ Чл Чћ, д̄ӣш̄ера̄ј̄у Мћ, д̄ӣш̄има̄ј̄у Мћ, ӣд̄зна̄ј̄у Бт Мр, ӣд̄стӣав̄е̄ Ж, ӯва̄ӣш̄е̄ Бт Чр, ӯс̄та̄ј̄у Пг, ӯш̄ек̄н̄ӯ Л Мћ, д̄д̄о̄чек̄о̄ Мћ, ӣза̄ш̄о̄ Доб Пл Мр Чр Мћ, ӣз̄бег̄о̄ Пг, ӣсек̄о̄ Пг, д̄ӣш̄ӣно̄ СК, ӣдо̄гин̄о̄ Мћ, ӣд̄сӣј̄о̄ Пг, ӣр̄иб̄ег̄о̄ Пг, ӣр̄до̄на̄ш̄о̄ Нш, са̄чек̄о̄ Ф;

Дужина иза неузлазне краткоће којој претходи краткоузлазни акценат, забележена је у Пг (у југозападној Бачкој), Мћ и Лћ (у западном Срему):

¹⁸ Факултативност ових дужина мора се схватити врло условно. Први пример је из текста који представља спонтано приповедање испитаника, док је други из на-кнадног читања истога текста. Стога, сматрам валиднијом прву варијанту (обично са дужином). В. Секулић 1981: 107–306.

сланинѣ Пг, *гòвеђи* Пг, *лòвачкѣ чàраиѣ* Мћ,¹⁹ *имућнији* Гпл Пг, *нѣ могу* Пг, *дòлази* Мћ, *дòчкà* Мћ, *нѣ шрèбà* Пг, *дшвори* Пг, *улази* Мћ, *дòносѣ* Пг, *дòчкò* Лћ;

г) ' ~ - > ' ~ ~: *од ирљавишиинѣ* Гл, *брез рáзликѣ* Мо Сн, *доби-јају* Гл, *дрѣају* Мћ, *луѣају* Пг, *мòрају* Пг, *нáличи* Ит, *иѣиају* Мћ, *иòгрѣвају* Р, *ѝрейричàвају* Мћ, *сѣрдају* Р, *ш̀учеду* НМ, *убијају* Пг, *ош̀ири-ликѣ* Ј.

У Пг забележен је пример *афш̀òбускà*, у којем се чува дужина. Могуће је да се ради о дужењу вокала пред енклитиком која није дата уз пример или о последици реченичне интонације.

Цео Банат, већи део Бачке (углавном њен источни и североисточни део) као и источни и североисточни Срем не чувају квантитет иза акцента у овом положају. Само у неким пунктовима (Гл Вр Мћ Лћ Пг) јавља се спорадично дужина у различитим морфолошким категоријама, и то непосредно иза краткосилазног акцента и неузлазне краткоће ако јој претходи краткоузлазни (в. 7а и 7в).

Посебно ће се посматрати примери вокатива са дугим крајњим слогом:

дѣцò Р, *дòдòлѣ* СК, *Дàницà* Ит, *Дрàгицà* СК, *Лѣйосавà* Ф, *Николà* Р, *жѣнò* Ж Г Ч, *Гòрданà* Ч Ж.

У примеру *àјдѣ!* Р (у узвику за подстицање) дошло је до емфатичког дужења крајњег вокала.

7. Положај 10

а) *кабò* Сб П, *кòшиò* Пг, *иòсò* Пг Д Р, *иòсле бòрбѣ* Лћ, *бурѣ* Мћ, *сѣрѣмиò вòдѣ* Р, *Црне Гòрѣ* Мћ, *дворанѣ* Мћ Ст, *чѣшворò дѣцѣ* Лћ, *имам мàл живинѣ* Ст, *зèмљѣ* Р Мћ Лћ, *злаш̀ининѣ* Мћ, *ѝрѣ зòрѣ / ѝрѣ зòре* Вр, *сѣсѣрѣ* Мћ, *исѣод р̀ук̀у* Гл, *р̀ук̀у* СЦ Ст, *сл̀угà* Гпл Ст, *сл̀уг̀у* Мћ, *òнà* Мћ Пг, *òн̀у* Мћ, *òнò* Мћ Лћ Пг Д, *òни* Гпл Пг, *òвà* Пг, *òвò* Мћ Пг, *òвѣ* Мћ Пг, *зèмљѣ òвѣ* (песма коју пева дете од 5 година) Вр, *ѝсѣиò* и *òвò* Р, *òв̀у* Рв Пг, *òв̀и* Гпл Р Мћ Пг, *кòји* Пг, *с̀вѣмà* Мћ, *Вàјскà* Д, *дѣ-бò* Мћ Лћ Тр, *дòл̀нà с̀ѣлà* Чл, *од ж̀енск̀и* Лћ, *зèмљàни л̀анци* Чл, *кòжу кра̀шк̀и* Мћ, *кр̀уйни* Чл, *м̀есн̀и* Лћ, *г̀рàд мòрск̀и* Вр, *òш̀ири* Гл, *ѝòл̀ск̀и ѝòслови* Гл, *ѝријаш̀èл̀ск̀ѣ* Лћ, *г̀рàд р̀уск̀и* Лћ, *с̀вѣн̀скò* Д, *ѝвр̀ди* Гл, *ѝèшкà в̀р̀ашà* Мћ, *ѝуђи* Гпл Пг, *чòјàни ѝр̀слуци* Чл, *ј̀èднò је ј̀èднò* Гл, *б̀ерѣ* Вр Мћ Бк, *б̀удѣ мòглò* Лћ, *вàљà* Р Мћ Д, *не вàљà* Бт Мћ, *гòрѣ ѝèђ* Лћ, *дòвèдѣ* Мћ, *дòдà* Мћ, *дòнèсѣ* Мр Чл Мћ Бк Лћ, *мòго да д̀урà* Смб,

¹⁹ Примери овога типа потичу из Моровића и Лаћарка у западном Срему и не иду у прилог Николићевој тврдњи да „кад није непосредно иза акцента, дужина се у целом Срему у последњем отвореном слогу губи“. (Николић 1964: 228)

задрџи Мћ, засиу Доб, звони Лћ Пг Ст, зовѣ Вр Мћ, ивѣра Ст, идѣ Пг Ст, изнесѣ Мр Чл Мћ, имѣ Гл Мћ Лћ Д Ст, исидѣ Мр Мћ, коидѣ/кѣидѣ Бк, кушѣ Ст, лѣжи Мћ Пг, мањка Ст, обѣрѣ Мћ, обѣћа Мћ, обрѣје Чл Мћ, одвѣдѣ Пг, однесѣ Лћ, оилѣиѣ Мћ, иојачѣ Мћ, ионесѣ Бт Бђ Чл, иосидѣ Мћ, иоидѣ Ст, иретрчи Мћ, ирѣдѣ Мћ, сѣди Мћ Пг, смрѣди Мћ, сѣдѣ Мћ Пг Ст, шѣчѣ Мћ, увѣзѣ Доб Чр Чл Мћ, угеуша Мћ, уѣда Мћ, унесѣ Мр Бк Чл Мћ, учѣ Лћ, чѣиѣ Пг, бѣжѣ Р Ст, бѣрѣ Доб Л, бѣжѣ Мћ, бѣлѣ Мћ, донесѣ Доб Мћ Нш, зѣвѣ Ст, идѣ Мћ Ст, изнесѣ Мр Чл Мћ, однесѣ Мр Лћ, оидѣ Мћ, иѣјѣ Доб Л, смѣјѣ Бк, смрѣдѣ Мћ, унесѣ Пл, учѣ Лћ Ст, вѣлѣ Мћ Лћ Сб Пг, дѣидѣ Мћ, дѣидѣ Вр Мћ Лћ Сб Пг Тр, зѣидѣ Лћ, иѣрѣ Пг, изидѣ Доб Мр Мћ Пг Смб, изѣмѣ Сб Ст, имѣ Мћ Лћ Пг Сб Рв Б, иѣкѣ Лћ Сб, иѣидѣ/иѣшао Вр, иѣидѣ Вр Мћ Лћ Смб Б, несѣидѣ Смб, ѣдѣ Тр, ѣидѣ Мћ Пг Ст Тр, ѣидѣ Пг Рв, ѣчѣ Гл, ѣидѣ Лћ, иѣјѣ Гл, иѣслѣ Смб, иѣрѣ Пг, иѣрѣидѣ Пг, иѣронѣидѣ Мћ, иѣрѣидѣ Мћ Ст, свѣдѣ је иѣрѣидѣ Лћ Смб, разѣдѣ Пг, снѣидѣ Пг, уѣдѣ Мћ, уѣидѣ Мћ Тр, уѣидѣ Сб Пг, вѣкѣ Мр Мћ, вѣкѣ Мћ, зѣидѣ Мћ Ст, кѣдѣ крѣну Гл, кѣкѣ Мћ, колѣкѣ Мр, нѣкѣ хрѣбре Лћ, оѣкѣ Бђ, онѣкѣ Мћ, сѣдѣ Пл, шѣкѣ Мћ, шѣкѣ Бљ Бђ Мр Мћ, шѣолѣкѣ Мр Мћ, нѣкѣ Пг, оѣкѣ (свуда у Срему) Пг, шѣолѣкѣ Пг, шѣкѣ Пг Д, иѣрѣ Лћ;

б) кабѣСК Г, иѣсѣ Гл Ф Ки СК Г, из Адѣ НМ, вѣдѣ Доб Р Мћ К Ж Г Ч Ф Ки НМ Сн Сц Б, до Госѣидѣ Ф, дѣвѣрѣ Л, дѣѣ Доб Мћ НМ Г Пг Ст, до жѣѣ Сф, жѣнѣ Р Ф Г Сц, живѣнѣ Мћ Сц, зѣмѣѣ Р Т Ф Ки Сн БА СК Пг Ст, из јѣдне лѣзѣ Сб, с дѣсне нѣгѣ НС, с нѣгѣ Сц, рѣсѣ Сц, иѣреко рѣкѣ Мо Сн, сѣстѣрѣ Г Сц, снѣјѣ Мр Бк, чѣкѣидѣ Бк Нш, чѣидѣрѣ Бђ, шѣвѣрѣ Сц, шѣбѣ/шѣбѣ (свуда у Срему)²⁰, кѣдѣ Ф Ж, мѣја К Ж Г Ч, од онѣ К Ж Г Ч, свѣгѣ Мћ, свѣјѣ Гпл Мћ, кѣгѣ Мћ, шѣкѣ СК, из ѣвѣ З, из ѣидѣ Бш, шѣкѣ Мо, кѣјѣ Сн, ѣидѣ шѣдѣ СК, дѣбѣ Гл Ф Г, дѣснѣ Ки, на дѣвѣ Вр, зѣмѣљѣ Пг, јѣгѣнѣ Нш, јѣрѣнѣ Мћ, кумѣвѣски НМ, иѣлѣнѣ мѣсо Нш, сѣидѣ сѣрац К, нѣма сѣидѣ иѣидѣрике К, колѣчи слѣидѣки Вр, ѣнѣ Р, бѣѣ Р Ж Ч, бѣрѣ Бт Чл, бѣдѣ Сц, бѣрѣ Чр Жт, не вѣѣ Чр Пл Л З Р Б, вѣлѣ Ф Мо Сн, вѣнѣ Бг, вѣидѣ Бш, вѣидѣ жѣидѣ Лћ, грѣбѣ Пг, гѣбѣ Ж, донесѣ Доб Бт Бђ Вр Л Чр Мр Пг Мш, дрѣжѣ Ит Ф, задрѣжѣ Чл, звѣни Сн, зѣвѣ Р Пг, иѣдѣ/идѣ (свуда у Срему), иѣдѣ К Пг Ст, издрѣжѣ Бт, изнесѣ Бт Рв Вр Л Чр Чћ Сб, изѣ СЦ, имѣ/имѣ (свуда у Срему), да кѣјѣ Ж, лѣжѣ Доб Г Сб Сц, лѣжѣ Ки, мирѣидѣ Вр, нѣјѣ Ф, нѣидѣ Пг, одвѣдѣ Пл, однесѣ Доб Бђ Вр Л Чр Мр Чл Нш, олѣсѣидѣ Рв, оилѣиѣ Бт Вр Мр, оидѣчѣ Пг, оидѣјѣ Б, ѣидѣ Ж, иѣчѣ Вр Пг,

²⁰ За ГАСГ личне заменице 1, 2. и 3. л. у м. р. и повратне заменице Николић 1964: 275 каже следеће: „И облици са дужином и облици без ње живи су на целој територији Срема (али су облици са кратконом чешћи на истоку).“

ийјѣ Доб Гл, ијѣ (пева) Г, ионѣсѣ Бт Бђ, иостѣјѣ Г, иридѣ Мо, ирдѣ Пг, разнѣсѣ Ж, иу се ракија Ђ, рѣдѣ Доб, сѣзрѣ Пг, сѣдѣ Г, смѣјѣ Чр, смѣшѣ Бш, сѣјѣ Вр БП Б, иѣднѣ Бђ, иѣрчѣ Р, убѣдѣ БП, увѣзѣ Бљ Доб Л Чл, увѣличѣ ЈТ, уѣдѣ Ит, унѣсѣ Доб Вр Л Чр, чѣниѣ Сц, чѣшѣ Пг, чѣйѣ Пг, берѣ Бт, бѣдѣ БП, велѣ Г, дѣзнѣ СК, донѣсѣ Л Мр, не загѣрѣ Доб, звѣнѣ БП, зѣвѣ Сн Г, иѣдѣ (свуда у Срему) Ч, изнѣсѣ Доб Л, лѣжѣ Доб, лѣшѣ Р, мѣгѣ Зм Ч, одвѣзѣ Доб, оѣерѣ Чл, оѣлѣшѣ Доб Л Мр, иѣјѣ Бт, илѣшѣ Ж, иѣзѣвѣ Доб, ионѣсѣ Бт Пл, иѣризѣ Ит Ф, сѣдѣ Г Б, смѣјѣ Рв, сѣјѣ Б, иѣрчѣ Ј Ч, увѣдѣ Г, иѣдѣ Жт, унѣсѣ Пл, уѣчѣ НМ, вѣлѣ Т Ф, дѣвѣ Ф СК Ж, дѣшѣ Бг Р Гл Вр НС СК, зѣбѣ Ки, иѣмѣ Бг Г, иѣзѣ НМ, иѣскѣ Г, иѣшѣ Ч, мѣћѣ НБ, нѣбѣ Ит, ѣдѣвѣ Ф Мо, иѣјѣ Гл Г, иѣшѣ К, иѣрѣвѣ Г, иѣрѣвѣ Бг, иѣрѣзѣвѣ Г, иѣрѣшѣ Ђ, иѣрѣшѣ Ј Р, сѣсѣшѣ Г, сѣјѣшѣ Ж Г, уѣбѣ Мо, уѣмѣ Ф НБ, уѣсѣ СК, иѣшѣ Мр, вѣкѣ Бђ, нѣкѣ Бђ, кѣдѣ Гл, онѣкѣ Бљ К Ж Г Ч, овѣкѣ Бљ Бђ Вр Мр, иѣкѣ Бђ Вр Мр К Ж Г Ч.

8. Увек се скраћује дуги вокал непосредно иза дугосилазног акцента (положај 1а) или неузлазне дужине (1б, в, г, д) у говорима целе Војводине у: 1) флексивном наставку и то у Нсг, Гсг и Гпл именица сва три рода, 2) у истим падежима присвојних заменица, 3) у одређеном придевском виду, 4) у основним и редним бројевима, 4) у 3. л. сг и свим множинским лицима презента и 5) у мушком роду радног глаголског придева (после сажимања вокалских група).

У положају 4 статус ненаглашене дужине је различит: 1) скраћује се без изузетка, 2) чува се само у неким категоријама (фонолошким или морфолошким) и само факултативно и 3) чува се без изузетка.

У Срему се на западу „углавном чува“²¹ дуга отворена крајња силабема, док се на истоку она „углавном губи“. Поповић 1968: 22 каже „(...) западнобачки (и западносремски) говори још најбоље од свих војвођанских говора чувају те послеакценатске Г. Д.) дужине (...) Говор целог Баната не познаје дужину у овом положају.“ В. скицу 1.

Када говори о послеакценатским дужинама у говору Срема, Брислав Николић своје тврдње не илуструје примерима него се задржава само на начелним судовима. Због тога сам била принуђена да кроз целу монографију трагам за примерима који су ме интересовали. Нелогичност да је у једном југоисточном и једном североисточном селу (Платичеву и Голубинцима) забележен једнак број примера са кратком и са дугом отвореном крајњом силабомом (в. горе) отклонила сам тако што сам по усменом саопштењу колеге Жарка Бошњако-

²¹ В. Николић 1964: 229.

вића родом из Јарка, западно од поменутих места, предност дала краткоћи. Факултативност дужине у положају 7 забележена је у централном делу јужне Бачке у селима Силбаш, Бегеч, Равно и Турија. Овде се ради о секундарним дужинама насталим фонетским путем, сажимањем вокалских група *-ao*, *-eo*, *-yo* у *-ō*. У Л Нш Б и Пг чује се или краткоћа или дужина у различитим категоријама.

Говори Баната не познају квантитет ни у положају иза краткоузлазног акцента (положај 10). Придружују им се шајкашки, севернобачки и источносремски говори. Од четири позиције које се овде посматрају, ова последња је најподеснија за појаву дужине иза акцента, што скица 3 и показује. У Д и Сц, у западној Бачкој, дужина је забележена као факултативна категорија и јавља се најчешће у Гпл код именица (у Сц само тамо), глаголским завршецима, одређеном придевском виду, заменицама и прилозима. У централном делу јужне Бачке, Б Пг Рв Тр, очувале су се секундарне дужине само у радном глаголском придеву после сажимања финалних вокалских група. У Пг забележена је дужина и у Гпл заменичко-придевске деклинације после губљења финалног *-x*. Гранични појас између запада и истока Срема, представљен селима Пл Бђ Р Вр, чува дужину спорадично, само у по неком примеру.²²

СУДБИНА ДУЖИНА СА КОЈИХ ЈЕ АКЦЕНАТ ПРЕНЕТ НА ПРОКЛИТИКУ

9. Иако се у већем делу Војводине скраћује дужина иза ` акцента, задржана је фонолошка могућност изговора дугог крајњег вокала у тој позицији. То се догађа када се са једносложних речи пренесе провобитни дугосилазни акценат на проклитику. У оваквим везама чува се често дужина иако има и примера са краткоћом:

а) *ì jã* Р Вр Ит Ки СК К Ж Г Ч Сб, *ni jã* Гл Р Мђ Пг Ф Ки НМ БА СК Смб, *ì šii* Бш ЈТ Ит Ф Ки Мо Ж Г Ч, *ni šii* Ж Г Ч Смб, *òð ñē* Бш ЈТ Жт Т Ф ЗСЦ СК Мђ К Пг, *iz ñē* Ки, *mesid ñē* Пг, *òð ñē* Смб, *iorèd ñē* Мш, *ioslè ñē* Г, *ipikò ñē* Г, *chelò ñē* Мш, *zã ñū* К Ж Г Ч Пг Смб, *ì ñū* Г, *nã ñū* НБ СК Ж Г Ч, *nūž ñū* СЦ Ки НБ СК Мш, *idò ñū* Мђ, *ì mī* Ки Мо Смб, *ni mī* К Ж Г Ч, *ì vī* НМ БА Ж Г Ч, *ni vī* К Ж Г Ч, *brèz ñī* Вр, *zã ñī* Лђ, *kòd ñī* Гл Бг Мђ Ит Жт Ф Ки Мо Г Ч, *kròž ñī* Ч, *nūz ñī* Мђ, *òð ñī* НМ Доб Гл Р Мђ Г, *idò ñī* Сн Ђ Ж Г Ч, *iprid ñī* НБ Мо СК К Ч, *ù ñī* НМ Гл Мђ Г, *ì šò* НМ, *zã šò* Р К Ж Г Ч Пг,

²² Николић 1964, напомиње да се многи облици у целом Срему могу изговорити или са дужином или без ње: *ìma/ìmã*, *šèbe/šèbè*, *ide/ìdè*, *òvuda/òvudã*. В. и нап. 24.

ӣ ш̄о Ит Сф Ф НМ, крòз ш̄о Пг, нà ш̄о Г, нус̄ ш̄о Сб, ӣò ш̄о Ф З Ж Г Ч, изà ш̄е К, нà ш̄е Ж Г Ч, зà ш̄у СЦ Мһ, нà ш̄у К, ӯ ш̄у Мһ, изà ш̄и багр̄ења Сц, ӯ ш̄и Ит, нà ш̄е Ђ;

б) ӣ ја Ит Ф З Бш Ки СК, н̄и ја Ит Ки БА СК, ӣ ши Ит Ме, дò ње Гл БА, кòд ње ЈТ Ит Ф Гл Бг, ис̄иòд ње Гл, òд ње Ит Б, зà њу Ф Ме Б, н̄уж њу З СЦ, ӣò њу А, ӣòд њу Сф, ӣрèд њу Т, ӯ њу Ит Ж, ӣ ви Ит, зà њи Ит, кòд њи А, òд њи Ит, ӣò њи Ф Ч, ӣ ш̄о Гл, крòс ш̄о Пг, нà ш̄о ЈТ Мо Ж, ӣò ш̄о Ж Г Ч, ӯ ш̄о ЖТ Ф Ч Б, ӯ ш̄у кућу Ит Ки СК Ж Г Ч, ӯз ш̄у кàмару Ж, н̄и ш̄и људи Ж Г Ч.

Овако настале дужине срећу се и у Банату, чешће на северу него на југу, као и Срему и Бачкој (чешће на западу него на истоку).²³

Једносложни облици презента у вези са проклитиком *не* на целој испитиваној територији најчешће се јављају са скраћеном дужином:

нè да Доб Бт Мр Ит Ф З НМ СК Р Ж Г Ч, *нè ду* ЈТ Ит Ф Ме НМ Ки СК Ђ, *нè је* Цп Сф Ф СЦ СК Ђ, *нè ју* Ф, *нè сме* В Р Вр Л Ит Сф Ф НБ Мо СК К Ж Г Ч, *нè сму* Ч Ф Ки СК К Ж Г Ч али и *нè дā* Мһ Смб, *нè смē* Смб, *нè см̄у* Смб.

Примери са послеакценатском дужином су из западног Срема и западне Бачке, где се иначе она чува у позицији иза ` акцента (положај 10). Николић и Поповић не помињу посебно примере овога типа у својим монографијама. Примери који су наведени не значе да се ради о маркантном детаљу него о редовној појави.²⁴

Дешава се у говорном ланцу да се таква једносложница исто-времено веже и са проклитиком и са енклитиком. Ако дође до преласка ^ акцента на проклитику у виду ` , дужина остаје чешће него кад није заштићена енклитиком:

ӣ ја сам Ит Ж Г Ч, *ӣ ја би* Ит, *ӣ ш̄и се* ӣокажи Ме, *ӣ ш̄о сам* Ит Жт, *ӯ ш̄о се* ӣџру Бш, *нè дā га* Жт, *нè дā ми* Ж Г Ч, *нè дā му* Сф Ме, *нè дā се* Гл, *нè смē ме* НС.

Има случајева и да се дугосилазни акценат са једносложница преноси на проклитику као ``:

гòдину ӣ ӣо Вр Ж, *зā со* К Ж Г Ч, *зā два* К, *че̄ӣрдèсе̄ӣ ӣ две* Вр Ж Г Ч, *ӯ два* К Ж Г Ч, *зā ӣри* К Ж Г Ч, *нè зна* (цела Војводина)²⁵, али *ӣò ӣ ш̄о* Р Лһ К Ж Г Ч.

²³ В. Ивић et al. 1994: 142–146, Николић 1964: 228–229 и Поповић 1968: 29 и 64.

²⁴ Податке за Сомбор добила сам од колегинице Вишње Кризманић (31), која је родом из Сомбора и тамо је живела првих двадесет година.

²⁵ О ситуацији у Срему в. Николић 1964: 300.

Сви забележени случајеви, сем два, са скраћеном дужином су. У питању су: именица *ѿо*, со бројеви *два* и *ѿри*, показна заменица *ѿо* и негирани презент глагола *знаѿи* у 3. л. ст.

ЧУВАЊЕ ДУЖИНА ПРЕД ЕНКЛИТИКОМ

10. Чување дужине иза акцента врло често подржава енклитика. Примери који следе тичу се положаја у којима и иначе може стајати дужина. Неће се, на пример, сачувати дужина иза неузлазне дужине јер се у том положају она не јавља у целој Војводини²⁶:

а) *вѣже се* Пг, *зѣва се* Цп, *јави се* Пг, *кѡка се* Бш, *квѡри га* Мр, *мѣсе се* Пг, *ѿрѷжа се* Смб, *ради је* К Ж Г Ч, *рѣши се* Пг, *вѣжу се* Пг, *враѿше нам* Пг, *дође нам* Пг, *ѿѷжу се* СК, *ѡсме је* Пг, *ѿрви је* Пг, *ѿрво се* Пг.

б) *вѣзѷва се* Цп, *зѡгрне се* Пг, *извѷнѡва се* Пг, *нѣ дѷра се* Пг, *нѡмѣшиѡ га* Ж Ч, *ѡкрѣће се* А, *ѡѿѡра се* Пг, *ѡшѣгну се* Пг, *нѣ ѿѿѡ се* З, *ѿѡѿраѿжи ме* Р, *ѿрѡѡди се* Бш, *разбѷја се* Лђ, *ѿѡлѷбу се* СК.

11. Иза дугоузлазног акцента јавља се чешће краткоћа:²⁷

кѡња је бѷло Ит, *стѷѿди се* Бш, *не даду ми* Пг, *казо е* СЦ, *мѡро је* Пг, *ѡѷѿо се* Бш, *ѿѷсо нам* Пг, *ѷѿѷсо је* Пг;

Примера са дужином је врло мало:

ѿѷно вѣѿѣранѡ е Ж, *дѣсѣѿ милиѿѡнѡ смо* Пг, *мѡло ѡѷдѷ је* Вр, *казо је* Ст Смб, *кѡшѷѿ је* Лђ, *крѣнѡ сам* Р, *ѡканѡ се* Пг, *ѡѿравѡ се* Р, *ѿѡказѡ јѡј* Ж Г, *ѿѷсѡ је* Пг, *ѿрѡбѡ сам* СК, *снѷмѡ ми* Пг, *сѷрѣмѡ се* Доб, *срѡѡ се* Ме, *удѡду се* Пг, *шѡѿѿѿѡ је* Ч.

12. Велики је број примера у којима се дужина чува иза неузлазне краткоће:

а) *с* *Кѷсѣ ми је* К, *вѣћѡ се* Ки, *вѡѿѡ се* Бш, *вѡдѷ се* Мо, *вѡлѷ нас* Пг, *глѣдѡ нас* Г, *дрѡмѡ се* СК, *ѿмѡ и* Ме, *ѿгрѡ се* Пг, *кѡѿѡ се* (често у Срему), *кѷвѡ се* К Пг, *лѣгнѣ се* Мо, *мѣћѣ се* З, *мѡлѷ ѿе* Пг, *мѷчи га* Ж, *нѡсѷ се* Ж Ч, *дрѣ се* Гл, *ѿѡзѣ се* Пг, *ѿѷјѣ се* Л Чл, *рѣжѣ се* Вр, *рѷѿѷ га* Ж Г, *сѣјѣ се* Гл, *сѷгрѡ се* Доб К Ж Г Ч, *сѷѷѿѿѡ се* Мђ, *ѿрѣбѡ му* Р, *ѷзмѣ се* Вр, *ѷсѷѣ се* Ф, *чѣкѡ нас* Мо, *мѣѿѷ га* Пг, *мѡжѣ ме* Пг, *бѡјѡ се* Пг, *глѣдѡ сам* Ж Г Ч, *дѷгѡ сам* Бш, *ѡднѡ си* НМ, *ѿѣвѡ је* Р, *ѿлѡкѡ је* К, *ѿѡѿ се* Пг, *ѿрѡдѡ сам* Р, *ѿрѡдѡ је* Мђ, *ѿѷѿѿѡ сам* Сн, *рѣкѡ је* Доб, *сѣћѡ се* Ж Г, *смрзѡ си се* Мо, *сѷѿѿѡ сам* Вр, *ѿѣрѡ сам* Лђ, *ѿрѡчѡ сам* Вр (*х*)*ѿѿѿнѡ је* Мо, *чѣкѡ ме* Пг, *чѷѿѿѡ сам* СК, *бѡлѷ су* Ж Г, *крѡћѡ је* Ч,

²⁶ Николић 1964: 228, Шпис 1991: 567 и Ивић et al. 1994: 146.

²⁷ Мали број примера које наводим само је знак да је појава немаркантна, тј. да због своје обичности не привлачи пажњу испитивача.

млађа ми Пг, *мањѐ је* Пг, *млађа сам* Мћ, *млађи је* К, *највише сам* Пг, *днда је* Р Мћ Пг, *днда сам* Гл Лћ, *днда се* Гл, *днда смо* Доб, *днда су* Доб, *шако нам* Доб, *коко је* Мћ, *шдоко су* Мћ;

б) *вѐлика ши* Пг, *нѐвесѐ је* Мо, *нѐвесѐ сам* Ж Ч, *наиује нам* З, *идкрије се* НБ Ђ, *идкрије ме* Ч, *убије ши* Р, *рђени су* Ж, *кидају се* Ж, *видио га* Доб, *закојо је* З, *наирчо је* Ж Г, *начуио сам* Ф, *ирдогушо је* Гл;

в) *до вршидобѐ ће доћи* К, *дремљиви су* К, *измери га* Ж Г Ч, *накваси се* Вр, *наирави га* Г, *не види (= јој) се ништа* Мо, *закољѐ се* Ки, *заори се* Ф, *измери се* Ф, *оженѐ се* Мћ, *дрезѐ се* Вр, *ошираиѐ га* Пг, *очешѐ се* З, *идздравља га* Сн, *не шребѐ ми* Пг, *узорѐ се* Пг, *заволу се* НБ, *ирмесѐ се* Вр, *идзнају ме* Р, *не шребу ши* Мо, *зауко се* Мо, *навашо је* Сн.

Примери истога типа могу се изговарати и без дужине пред енклитиком:

а) *с кућѐ нам* К, *са кућѐ сам* скино Ж Г, *са стидкѐ се* највише жи-вило Сф, *зрѐли се* иасуљ К, *лакше се* Пг, *средњу је* Пг, *брије се* БА, *грије се* БА, *мѐше се* Ђ, *мѐћѐ се* Ж, *ндси се* Ж Г Ч, *дрѐ се* Гл, *иајѐ и* Чл, *иѐва се* БА, *роди се* Мћ, *сејѐ се* Гл, *шребѐ је* Пг, *узме се* Ж, *сију се* Пг, *бежѐ је* Пг, *слушо сам* Жт НМ, *шѐро сам* Лћ, *коко се* Мћ, *днда смо* Доб;

б) *идорску сам* Пг, *сашије се* Пг;

в) *казује се* Мћ, *калемѐ се* Вр, *уврћѐ се* Ж, *идкуиѐ нас* Доб, *идмогну му* Гл, *уваиу се* Гл, *ошшио је* Бш, *обично су* Гл.

13. Највећи број примера забележен је са сачуваном дужином иза краткоузлазног акцента а испред енклитике. Наводим само део записане грађе:

идсо је Сф, *од деце је* Вр, *шрѐје деце сам* Гл, *исход шацне је* оставила К, *који је* Сб Мш, *који се* Р, *који су* Гл Пг, *кои би* Ит, *која је* Вр Мш, *која се* Доб, *који су* Ст, *која су* Пг, *коју сам* Сб, *коју ћу* Пг, *коју ћеш* Пг, *које су* Гл, *које ћу* Р, *ова ми* Пг, *ова ми* Пг, *ово су* Мћ Пг, *ово ће* Мо, *оно сам* Пг, *оно се* Пг, *кои су* Гл, *које сам* Гл, *чији се* Мћ, *чији су* Пг, *чија су* Пг, *чије је* Ф Бш СК, *какви је* Т Ф З, *какво е* Ит, *какво је* Бш, *каква је* Гл Мћ НМ Мо СЦ Ки, *какви су* Гл Мћ, *какви су* Гл, *каки је* Бг Мћ, *каки сам* Мћ, *какви смо* Сб, *каква ће* Мш, *кога је* Ч, *шако је* Р Сб, *шако сам* Доб Р Ч, *шако смо* Доб Р, *шако нам* Доб, *шако се* Доб, *шако су* Гл, *шако се* Мћ, *шако је* Сб, *шаки је* Лћ, *црвѐна је* Гл, *бекрија се* Лћ, *берѐ се* Пг, *бди се* К Мћ, *бокори се* Ч, *болѐ е* Ит, *болѐ га* А, *вели ми* Р, *весѐлѐ се* Гл, *донесѐ ми* Мћ, *донесѐ је* Т Ф, *држи се* Мш, *зовѐ се* Гл Вр Мћ Лћ, *идѐ ми* Р, *идѐ ши* Р, *идѐ се* Пг Мћ, *има и* Ст, *има нас* Вр, *има се* Лћ, *јебѐ му* З, *коиа се* Доб Чл Бк, *коше се* К, *мдогу се* Р, *назовѐ га* Ит, *на-*

йечē се Лћ, *однѣсē нас* Вр, *окдйā се* Пг, *дйкā се* Ст, *йечē се* Пг, *йлѣшē се* Сф Бш, *йдзнā је* Ит, *йдсйй се* Пг, *йрѣвѣзē нас* Вр, *рашчўйā се* Пг, *смѣјў се* Р, *йрйā се* Пг, *ўдā се* Пг Мћ, *уйдзнā се* Пг, *чйстйē се* Сб, *чўйā се* Ж, *бѣрў се* Пг, *бдјē се* Гл, *однѣсў га* Ч Пг, *уцрвљā се* Бш, *ддвдō је* НБ, *ддшдō је* Гл Сб Мш, *ддшдō сам* Гл Ч, *ймō је* Гл Лћ Пг Мш Смб, *ймō сам* Гл Бг Р Вр Мћ Ит Сф З Снт, *йшдō сам* Р Вр К Смб, *кздō сам* Р, *мдрдō сам* Р, *ддбдō га* Ит, *дйлдō је* Бш, *дсйдō би* Пг, *дсйдō сам* Смб, *йдзндō га* Доб, *йдзндō је* Ит, *йдслдō ми* Пг, *йрѣшдō сам* Вр, *разбддлдō се* Пг, *ўјдō је* Ф, *вākдō је* Лћ, *овākдō је* Ф Доб Гл, *шдлйкдō сам* Пг, *шākдō се* БП Пг, *шākдō је* Бг Т Ит, *шākдō ми* Р, *шākдō смо* Р, *шākдō су* Бг Р, *зайдō сам* Мћ, *зайдō смо* Лћ, *зайдō су* Чн Пг, *шўдā сам* Бш, *шўдā смо* Пг, *дндā су ме* Вр;

Знатно је мање потврда за краткоћу у истом положају:

од врућине јој К, *кдји је* Пг, *кдја се* Доб, *кдји су* Пг, *кākви је* Ме, *шākо сам* Доб, *шākо је било* Т З СЦ, *бāца се* Пг, *држй се* Бш, *избддў се* К, *однѣсе се* Ит, *довѣдў га* Ф, *йдшо је* Пг.

ДУЖЕЊЕ ПРЕД ЕНКЛИТИКОМ

14. Аналошким путем²⁸ пред енклитиком могу да се појаве и секундарне дужине.

Нисам наишла на примере дужења иза неузлазне дужине док се иза ' акцента нашло само неколико примера:

ћѣркā му је Пг, *за кймē си* СК, *са чймē си* НБ, *снаћē се* Мо.

Примера у којима дужење изостаје има неупоредиво више. На-вешћу само мали део примера баш због њихове обичности:

врѣме е Доб, *дѣшѣ јој скдчи* Вр, *кўма је* дчла Сф, *лѣйа је* бйла Лћ, *мāлко смо* НБ, *чѣрсйдō е* Гл, *бйла је* Доб, *бйло је* НБ, *дāли смо им* Ме, *кāзла сам јој* Ж Г, *мāни се* Цп, *нарāни је* Бш, *йойўкли се* Вр, *шйшудйро е* Гл, *брāни се* Р, *моро је* Ст, *рāни ме* Смб.

15. Често се дужи слог пред енклитиком иза неузлазне краткоће:

бдгā је њѣног Ме, *брйгā га* Ж, *вдћкā је* СК, *гдсйй нам* Пг, *Грцй су* Пг, *кйшā је* Мо, *лѣбā јој* Чн, *сдбā је* Ж Г Ч, *цѣсйā је* Гл, *шйшѣшā је* Б, *сўкњѣ су* НБ, *жѣљнā сам* Бш, *рддā сам* Бш, *бйдō сам* НБ, *дāдō сам* Ф Ме СК, *сѣлā сам* Ме, *слāлā сам* Пг, *смѣлдō се* Пг, *смрклдō се* Р, *сййддō је* Ж Г Ч, *шкālдō се* Пг, *чўлā сам* Пг, *чўли сйѣ* Бш, *кākдō је* Мо, *йдслē сам* Пг, *йўндō се* Пг, *шāмдō сам* Вр, *шāмдō смо* Пг, *йддā се* Вр;

кдлимā су Пг, *йѣринā је* СК, *цāринā је* Г, *брљавā сам* Гл, *жўћкасйдō је* Бш, *сйвкасйā је* Ж Ч, *йўшйдō сам* Мо, *свйдидō ми се* Гл, *вйдилā*

²⁸ Према односу *слўша* : *слўшā га* јавиле су се и дужине типа *йāзилā сам* (: *йā-зила*).

сам Бш, *и́раћнула се Ф, и́рѡвирилā је Бш, ви́дилī су нас Ме, грāбилī су Ф, нудилī се Мо, и́раћшилē ме Пг, ску́вали су Пг, сирѣмили га Пг, слѡбоднѡ је Ж Ч;*

вѣчерā је СК, млѣкушā је Бш, нѣдеља је Ж Г Ч, иијаница је СК, у собу се Пг, у школу се Пг, њѣговѡ је Бш Ђ, ѡтворенā сам Гл, дѣвѡјчилā се Пг, ималā сам Пг, изндѡсиѡ је Пл, нѡсилā је Гл, и́скали су Вр, забѡравилā сам Пг, крѡстилā се Пг, набаљалā је Ф, нѡсилā се Мо СК, и́ричалā ми Ме, раскрѡстилā се ожѣнио сам се Ки, оиѣрисалā се Пг, иѡиравилē се Ж Ч, рѡдилā сам Пг, сѣдилā је НБ, уилашилā се Пг, урашилā сам Бш, и́ривариѡ нас Мо, мѣћалѡ се Ф, забѡравилā сам Ме СК, ѡстиригли је Ф, иѡбегли су Ки, и́рийали смо се Мо, увремѣнићē се Бш, највише је Сф;

разговāраић се Ф, врићиѡ се Бш, рāдиѡ сам Ки, чуваѡ ме Пг, иљѣскалѡ се СК, заи́руднилā је Ђ, мѡралā је Пг, дрљали су Пг, жи́вилī су БА, кáзали су нам Ф СК, кáзали смо им Ме, и́ренирали смо БА.

Због немаркираности примера са краткоћом у истој позицији наводим само њихов мали део:

ђубре јој Гл, сийно је Ит, слāи́ко је Ит, иāло је Бш, ѡнда се надај Ч, ѡнда су Ч; убију га Мш, ви́дио сам Жт, мучио се Смб, ку́вали су Доб, драли су Цп, умрли су Мш;

ги́баница је ѡбашко Ме, иѡстиѣљицу јој Ч, иѡчињу га Г Ч, за́куцо је Ч, имала је Ж Ч, мѣтула је Бш, нѡсили су З, рāсекли смо Бш;

иѡ вāроши га Зм, чврѡстиѡ е Гл, сарāнио сам Зм, врѡшило се Ђ, рāдило се Ме, врѡскала је СК, оку́вала се Бш, одвојавали се СК, озљѣдили е Доб, срѡдили се Сф.

16. Нашла сам највише примера за секундарно дужење неопсредно иза ` акцента. Примери који следе само су део забележене грађе:

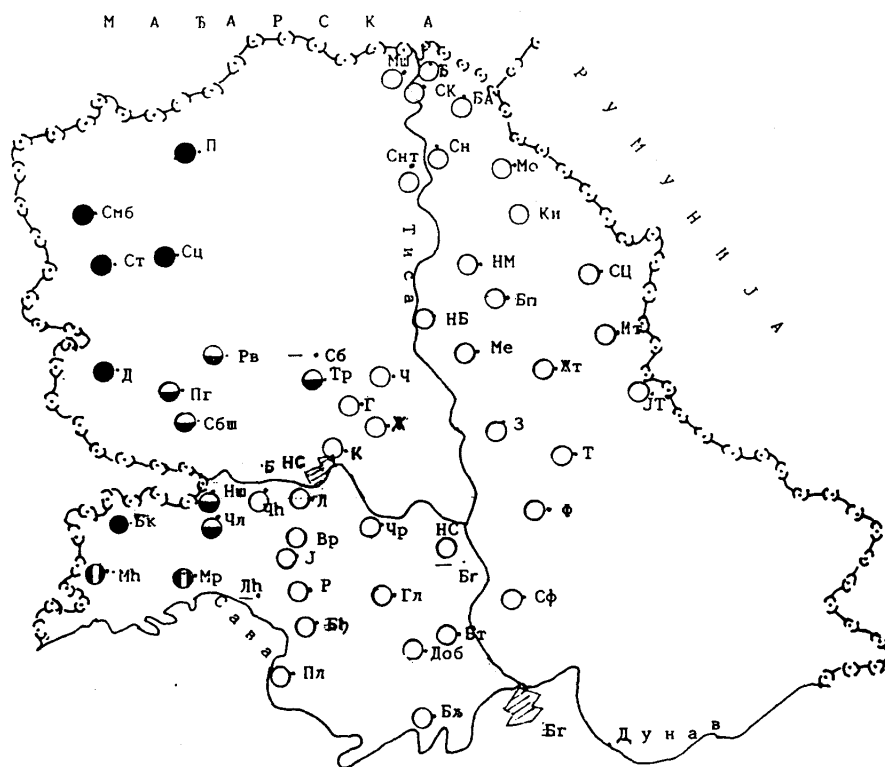
од вѣшā је бiло Ф, врућинā је Ит К, врућинā ми је Ки, врућинā нам Ж Ч, гриѡићā је ѡд Бога Г, дѣца су Доб, жѣнā ии Вр, жѣнā ми се Р, живѡићā ми Мћ, жѣнā је мѣсила Ки, коњи се Бг, лейѡићā је тиѡ Ч, нѡгā ме бѡле Г, нѡгā се Мш, иѡ сѣлу су Вр, сѣлѡ је К, сѣлѡ му дāло Г, сѣстирā му Ит, сѣстирā је К Пг, за сѡмā је ку́вила Ж, судбинā је Пг, код мѣнē је Цп, иѣбē ћемо СК, њѣгā су Ч, њѣму су дāле Ж Г, ѡнā је Гл Вр Р Ж Ч Мш, ѡнā га Гл, ѡнā се БП, ѡнā ће Ме, ѡнā би Вр, ѡни су Г З Мо БА Доб Гл Вр Р Ч Снт Мш, ѡни се Р, ѡнē су дѡише Ч, ѡнē су Мш, мѡјā је Гл, мѡјā је ћи Ж, мѡјā су Мћ, мѡју сам К, кākѡ је Мћ, дѡбрā је Ит Сф Мо, сирѡмѡ сам НБ, ширѡкā је Ж Г Ч, јѣднā је мѡја Ч, јѣднā је Ит Бш Пг, јѣднā ми Пг, јѣдну ћу Пг, јѣдни су Доб Пг, вѡди е Ит, изнѣси им Ф, нѡси се ку́ћи Ж Г, иѣри се НБ, иѡмѡстиē ми Р, иѡмѡстиē нам Сф, иустий

га Ме Бш, склòнї се Р, чèшї је Мш, дòшлā сам Пг, дòшлā је Сб, дòшлò му је Бш, извèлā сам Ф, ишлā сам Гл Бг Пг, ишлā је Вр Снт, мèшлā сам Ф СЦ, одвèлā је Ит, òчлā је Ф Ме, иèклā сам Ф, ирèшлā је Р, ирòвèлā сам Ит Пг, ирòшлā сам Бш, рèклā сам Пг, ишлò се Гл, мòглò се Мш, уòдòлò се Гл, дòшлї сїе Ит Мо, дòшлї су Смб, ишлї смо Р Лћ Снт Ст, ишлї су Гл, нàшлї смо Бш, иòшлї смо Вр, ирèшлї смо Р, ирèшлї су Ит, òчлї су Р, òшлї смо Бг, ишлè смо Мћ, òбичнò су Ј, òндā сам Лћ, иèшкè сам Р, сàмò сам Вр, çàбā је Мћ, дòбрò је Р Вр Ит Т Цп НМ Бш СЦ Ж Г Ч Сб Мш, дòбрò се Р, дòбрò ми Мћ, дòбрò смо Р Ф Сб.

Мали број примера који наводим није знак да је изостанак дужине реткост:

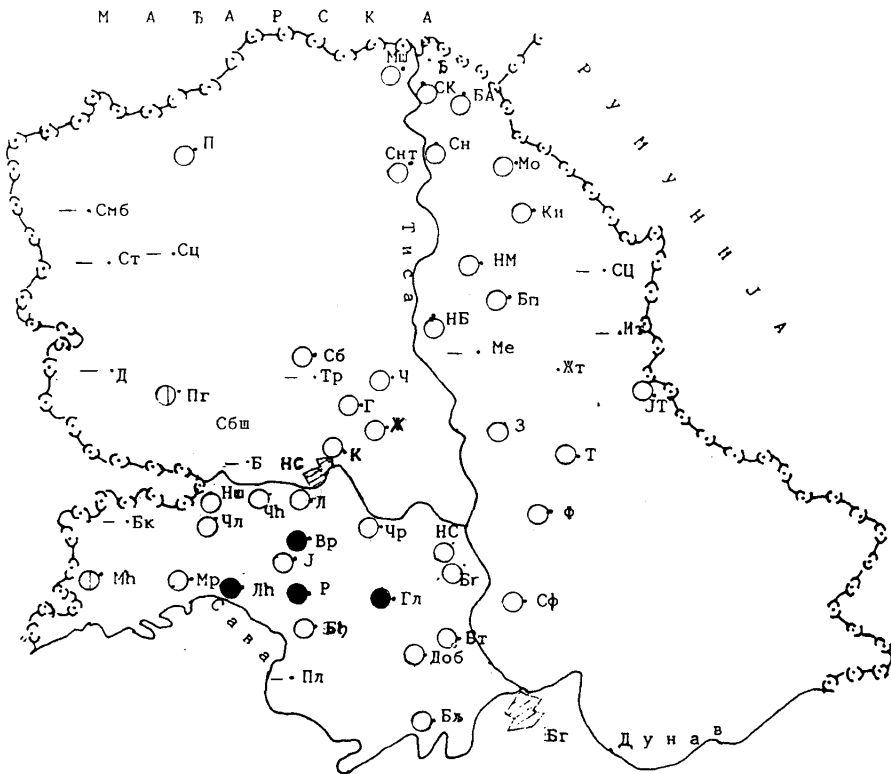
зèмља ми је Бш, иòсо је Снт, сèсїра јој ЈТ, òна се ўда Т, мèни ће Р, јèдно ми СЦ, иде ми Доб, нòћи ми Доб, дòшла је Т, дòшло је Ж Г Ч, дòшле су Т СЦ, дòбро је Ме, èшò нас Сб.

Чување дугог вокала пред енклитиком и његово дужење у истом положају има, углавном, исти географски распоред као и када се он нађе у позицијама 1, 4, 7 и 10. Од овога се изузима северни Банат (кикински говорни тип), који има више примера за дуг вокал после преношења акцента на проклитику и пред енклитиком, док је у положајима 1. 4. 7 и 10. отворена ултима увек кратка.

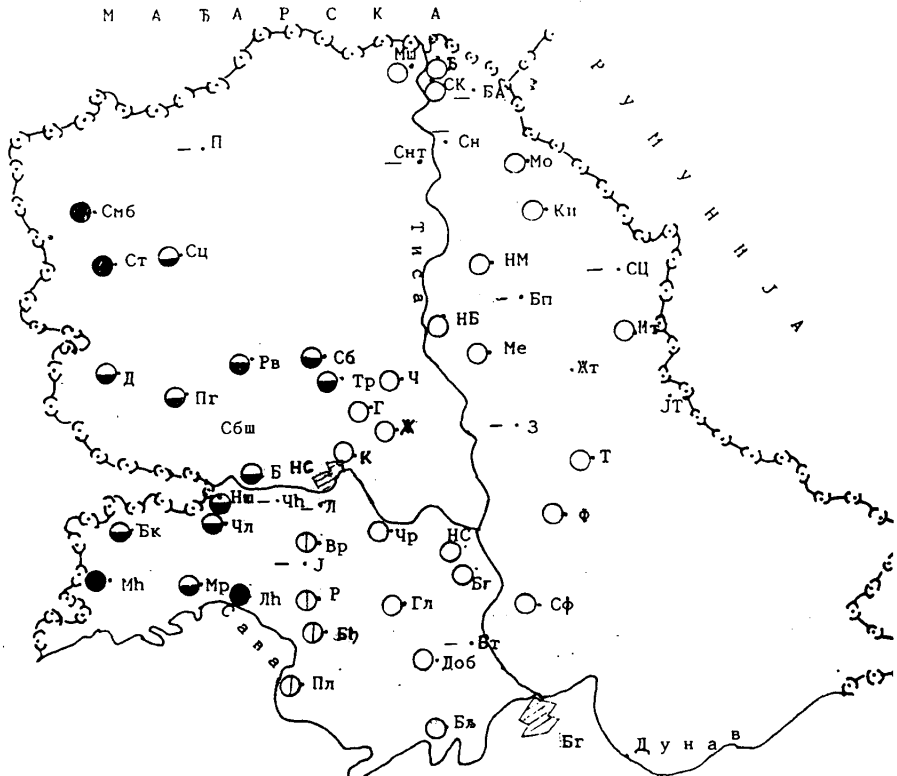
СКИЦА БР. 1 (тип трпй)

- дужина
- ⊙ превласт дужине
- ◐ факултативна дужина
- краткоћа
- недостаје податак

СКИЦА БР. 2 (тип гледā)

- спорадично чување дужине
- краткоћа
- недостаје податак

СКИЦА БР. 3 (тип седи)

- дужина
- ◐ факултативна дужина
- ◑ спорадично чување дужине
- краткоћа
- недостаје податак